

ІВАНЦОВА Зоя аспірант кафедри конституційного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
E-mail: ivantsova.a.zoe@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7110-5967 вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна

ПРИНЦИП «CONTRA VIRES» І ДУАЛІСТИЧНА МОДЕЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Здійснено порівняльний аналіз компетенції органів місцевого самоврядування в Україні та ФРН. На підставі теоретичного дослідження проблематики поєднання принципу правосуб'єктності «contra vires» з дуалістичною моделлю місцевого самоврядування сформульовано пропозиції щодо внесення змін до ст. 19 Конституції України.

Ключові слова: правосуб'єктність, компетенція, моделі місцевого самоврядування, децентралізація, політика регіоналізму.

Иванцова З. Принцип «contra vires» и дуалистическая модель местного самоуправления. Осуществлен сравнительный анализ компетенции органов местного самоуправления в Украине и ФРГ. На основании теоретического исследования проблематики сочетания принципа правосубъектности «contra vires» с дуалистической моделью местного самоуправления, сформулированы предложения по внесению изменений в ст. 19 Конституции Украины.

Ключевые слова: правосубъектность, компетенция, модели местного самоуправления, децентрализация, политика регионализма.

Постановка проблеми. Досліджуючи компетенцію органів місцевого самоврядування, передусім необхідно визнати той факт, що у вітчизняній юридичній науці відсутнє однозначне, загальновизнане розуміння того, чи потрібно наділяти органи місцевого самоврядування правом діяти у всіх випадках самостійно, за винятком прямо заборонених законом.

Проблема поєднання принципу правосуб'єктності «contra vires» з дуалістичною моделлю місцевого самоврядування донині є невирішеною, що актуалізує важливість цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначену проблему вивчали такі вітчизняні науковці, як: Ю. Батан, Ю. Георгієвський, М. Баймуратов, Є. Васильєв, М. Орзіх [1–5] та ін. У їх працях досліджено проблеми впливу: превенції; народу як джерела компетенції для всієї влади; децентралізації на повноваження органів публічної влади та компетенції у цілому як основу органу публічної влади.

Проте донині залишається недостатньо висвітленою проблематика компетенції органів місцевого самоврядування у ФРН порівняно з Україною.

Метою статті є дослідження компетенції органів місцевого самоврядування в Україні та ФРН, а також питання поєднання принципу правосуб'єктності «*contra vires*» з дуалістичною моделлю місцевого самоврядування.

Матеріали та методи. Основним методом, що застосовується у цій статті, є аналіз та порівняння компетенції органів місцевого самоврядування в Україні та ФРН. Крім цього, використано такі методи, як: діалектичний, герменевтичний, системний, індукції та дедукції, формально-юридичний та ін.

Результати дослідження. Компетенція на рівні з правами, свободами та законними інтересами є складовими правосуб'єктності. Так, компетенція органів місцевого самоврядування демонструє їх ступінь влади та визначає, скільки автономії має місцеве самоврядування.

Як зазначається в науковій літературі, ідея місцевого самоврядування з'явилась через те, що «потреба запобігти зловживанням державної влади та координації повноважень «далеко від людини як творця й адресата права» зумовила думку про можливість невеликих частин держави вирішувати питання неглобального (незагальнодержавного) значення самостійно» [1, с. 40]. Процес децентралізації влади так само має превентивне призначення, запобігаючи концентрації влади та її віддаленості від жителів.

На думку Ю. Георгієвського, «народ опосередковано впливає на побудову та функціонування всієї влади та посадових осіб – шляхом суспільної думки, громадської підтримки або відмови від неї, вимог та звернень до публічних інститутів, тиску інститутів громадянського суспільства тощо. Все це дає підстави для висновку, що народ є головним соціальним та правотворюючим джерелом компетенцій всіх видів» [2, с. 70].

В Україні діє позитивний спосіб визначення правосуб'єктності органів місцевого самоврядування (принцип «*ultra vires*»), адже за ст. 19 Конституції України «правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [6].

«Однією з основних вимог, що знаходяться в списку Майдану, є вимога про децентралізацію повноважень органів публічної влади. Така вимога виникла не випадково, а стала закономірною реакцією громадян України на істотні тенденції централізації публічної влади в державі, яскравим проявом якої стало «вибудовування» в системі владних повноважень жорстокої і єдиної «вертикалі виконавчої влади» режимом Януковича» [3, с. 138].

Як наслідок, наразі в Україні триває процес розподілу повноважень між державними органами та органами місцевого самоврядування.

З 2015 р. в межах процесу децентралізації в Україні почали створюватися перші об'єднані територіальні громади. В умовах отримання від держави субвенцій на розвиток інфраструктури громад вони здійснюють свою діяльність під власну відповідальність.

Триваюча реформа децентралізації після завершення матиме наслідком більш чіткий розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування й державними органами виконавчої влади. Так, на законодавчому рівні повинно бути детальніше врегульовано повноваження органів місцевого самоврядування й органів виконавчої влади. При цьому належну увагу потрібно приділити питанню бюджетної децентралізації, у зв'язку з чим для ефективного розпорядження коштами громад останні мають бути забезпечені кваліфікованими кадрами.

При цьому є неможливим та недоцільним законодавчо передбачити вичерпний та чіткий розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування й органами виконавчої влади з огляду на два нюанси (які не є вичерпними).

По-перше, науково-технічний прогрес зумовлює нові форми організації виробництва, технологічні процеси, види послуг, які потребують відповідного врядування з боку органів чи то місцевого самоврядування, чи то виконавчої влади. Нормативно закріпити сфери врядування усією майбутньою діяльністю, яка стане наслідком науково-технічного прогресу, неможливо.

По-друге, в процесі практичного виконання певних повноважень може виявитися, що органи місцевого самоврядування не здатні забезпечити їх належну якість. І навпаки: органи виконавчої влади також можуть не справлятися з виконанням конкретних повноважень. Тоді найбільш доцільним може бути впровадження механізму передання повноважень від органів місцевого самоврядування до органів виконавчої влади і навпаки для вироблення найбільш оптимального рішення.

Такої ж позиції дотримується і П. Любченко, який відмічає, що «проблема правового регулювання компетенції місцевого самоврядування полягає у визначенні ступеня деталізації предметів відання і повноважень територіальних громад. Самостійність вирішення питань місцевого значення по своїй природі не припускає зайвої законодавчої або іншої нормативної регламентації» [7, с. 7].

А. Крусян також з цього приводу відмітила: «навіть при найдетальнішому розподілі повноважень на законодавчому рівні (що неможливо і не потрібно) будуть виникати протиріччя і накладки, важко буде уникнути дублювання і «зіткнень» [8, с. 159].

М. Орзіх відзначав, що «регіоналізм як державна політика – системоутворююча детермінанта, яка не тільки визначає напрямки розвитку державності в Україні, але є ефективним засобом сприяння демократії, стабільності та розвитку держави, – знаходиться в стані науково-практичної проблемної ситуації..., що пояснюється ... ігноруванням правосуб'єктності територіальних колективів – єдиного на території

соціального субстрату, який має власні інтереси та визначає соціально-політичну, економічну, демографічну, культурологічну «фізіономію» території, її потенціал у міжрегіональних (внутрішньодержавних, міжнародних, і зовнішньоекономічних) відносинах» [5, с. 477].

У землях ФРН компетенція органів місцевого самоврядування передусім визначається Основним законом, конституціями земель, чинним федеральним законодавством та законодавством земель.

Відповідно до ст. 28 Основного закону ФРН «конституційний лад у землях повинен відповідати принципам республіканської, демократичної та соціально-правової держави в дусі цього закону. В землях, районах та громадах народ повинен мати представництва, які виникають з всезагальних, безпосередніх, вільних, рівних та таємних виборів. У громадах виборний орган може бути замінений зборами громади. Громадам повинно бути гарантовано право регулювати в рамках закону та під власну відповідальність усі справи місцевої громади. Об'єднання громад у рамках своєї законної компетенції і відповідно до законів також володіють правом самоврядування. Федерація гарантує відповідність конституційного ладу земель основним правам, а також положенням абзаців 1 та 2» [9]¹. Отже, у ФРН використовується принцип «*contra vires*».

Державні повноваження передаються органам місцевого самоврядування через законодавчі акти. На практиці складаються ситуації, коли за допомогою законів обмежуються повноваження органів місцевого самоврядування. З цього приводу Федеральним конституційним судом сформовано усталену судову практику.

З іншого боку, органи місцевого самоврядування переймають нові повноваження, що має наслідком збільшення відповідальності. При цьому вони часто не отримують належного покриття видатків з боку федерального та земельного уряду. Так, багато територіальних громад стали фінансово неспроможними виконувати нові повноваження, а відтак, можуть лише обмежено використовувати переваги місцевого самоврядування.

Муніципальне право розрізняє як мінімум два види державного нагляду залежно від типу повноважень. «Диференціація різних типів повноважень має велике значення для сфери державного нагляду. Для одних типів повноважень державний нагляд є правовою основою, обмеженою контролем законності, для інших повноважень державний нагляд розповсюджується і на перевірку доцільності» [10]. Структурувати повноваження в юридично однорідному порядку нелегко, оскільки положення про органи місцевого самоврядування земель відрізняються термінами і базовою концепцією.

У 1848–1849 рр. в австрійській імперії відбулася буржуазно-демократична революція, завданнями якої, серед іншого, було встановлення громадянських прав та свобод, ліквідація феодальних пережитків.

¹ Усі цитати з іншомовних джерел наведено у перекладі автора статті.

У таких напружених відносинах між суспільством (ліберальною буржуазією) та державою (монархічною владою) були впорядковані свободи громади, а відтак, і свободи населення. Доктрина власних та делегованих державою повноважень найбільш чітко сформульована в главі IV тимчасової австрійської конституції від 04.03.1849 р., яку «дарував» імператор Франц Йосиф I. «Параграфом 33 глави IV зазначеної конституції органам місцевого самоврядування гарантовані основні права, а саме: вибір представників; приймання нових членів до громади; самостійне управління власними справами; відкритість доходів бюджету; гласність переговорів своїх представників» [11].

Поняття «справи органів місцевого самоврядування» та «справи, здійснювані за дорученням» були визначені у ст. 72 Пруської конституції від 30 листопада 1920 р. [12]. Зазначеною статтею закріплювалось, що відповідно до закону, провінції організують через свої власні органи виконання:

- самоврядних повноважень на власний розсуд чи добровільно взяті ними (питання самоврядування);
- покладених на них державних повноважень (делеговані повноваження) як виконавчі органи держави.

«Зазначений дуалізм у повноваженнях та порядку місцевого самоврядування раніше не викликав сумнівів» [13].

Такий правовий стан діє в окремих федеральних землях навіть сьогодні: Баварія, Нижня Саксонія, Рейнланд-Пфальц та Саар явно підтримують традиційний розподіл повноважень у самоврядуванні та виконанні державних справ. Для громад завдання самоврядування формують їх власну сферу повноважень, а повноваження держави, які передаються їм за законом, є делегованими.

На сьогодні дуалістична диференціація відмінена й замінена моністичними повноваженнями в Баден-Вюртемберзі, Бранденбурзі, Гессені, Північному Рейні-Вестфалії, Саксонії та Шлезвіг-Гольштайні. Нормативні акти в сфері місцевого самоврядування цих земель слідують замислу Вайнхаймерського проєкту (*Weinheimer Entwurf*) 1948 р. З Вайнхаймерським проєктом пов'язують розвиток нового німецького права місцевого самоврядування. Так, він передбачає відхід від розмежування повноважень самоврядування та повноважень, що делегуються державою на користь єдиної системи повноважень.

Цей проєкт модернізував описання повноважень громад. Традиційний дуалізм повноважень у цьому випадку заміняється моністичною моделлю, згідно з якою громади на своїй території є винятковими і відповідальними носіями всієї державної адміністрації, якщо закони прямо не передбачають іншого.

Таким чином, за дуалістичною моделлю повноважень існують недержавні (факультативні) та первинні (обов'язкові) повноваження громади. Крім того, є завдання, які делеговані державою. Отже, при цій моделі вирішується, чи буде громада виконувати певні повноваження

(дискреційне право на прийняття рішення) та як будуть виконуватися повноваження (дискреційне право на вибір одного з декількох можливих рішень).

«Моністична модель розглядає всі повноваження, які виконує громада як завдання місцевої влади навіть за наявності права держави давати вказівки» [14].

Таким чином, усі громади ФРН використовують дуалістичну чи моністичну модель повноважень.

В Україні наразі діє суто дуалістична модель повноважень місцевого самоврядування, яке є самостійним у місцевих справах та здійснює делеговані повноваження держави на місцевому рівні.

З іншого боку, органи місцевого самоврядування мають певну самостійність у вирішенні питань місцевого значення, що узгоджується з ч. 1 ст. 13 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», згідно з якою «територіальна громада має право проводити громадські слухання – зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування» [15]. На вказаній нормі, власне, і обмежується самостійність органів місцевого самоврядування у вирішенні питань місцевого значення.

Органи місцевого самоврядування в Україні є самостійними при вирішенні місцевих справ та виконують делеговані державою повноваження на місцевому рівні.

Є. Васильєв зауважив: «феномен компетенції відкриває шлях для формування правового простору, в якому реалізуються повноваження уповноважених суб'єктів права, що складають онтологічну і функціонально-динамічну основу компетенції органу публічної влади» [4, с. 15].

Вважається, що в державах з високим рівнем доходу самостійність органів місцевого самоврядування більша, ніж у тих, що мають рівень доходів нижче середнього чи низький, в яких становлення та розвиток громадянського суспільства залежить від політичної волі центру.

За даними Світового банку, ФРН належить до країн, які мають високий рівень валового національного доходу на душу населення (12 376 дол. США та більше), а в Україні цей рівень нижче середнього (1 026 – 3 995 дол. США) [16].

За таких обставин, з огляду на досвід ФРН, доходимо висновку про залежність ступеня самостійності повноважень органів місцевого самоврядування, в тому числі, від рівня доходу держав. І навпаки, обсяг самостійності у вирішенні питань місцевого значення має фундаментальний вплив на рівень доходів та розвиток органів місцевого самоврядування, а відтак, і держави в цілому. В Україні доцільно наділити органи місцевого самоврядування більшою самостійністю у вирішенні питань місцевого значення та максимально обмежити вплив на них політичної волі центру.

За результатами позитивного завершення процесу децентралізації, вдосконалення практики управління громадою та поглиблення професійного розвитку кадрів на загальнодержавному рівні повинно бути розглянуто питання відходження від принципу «*ultra vires*» на користь «*contra vires*», який переважає в Європі.

Висновки. Темпи реформи децентралізації не повинні уповільнюватися. Наслідком її для уникнення створення гібридної (комбінованої та не перевіреної на практиці) моделі діяльності органів місцевого самоврядування, за якої принцип правосуб'єктності органу місцевого самоврядування не відповідатиме усталеній моделі місцевого самоврядування, має бути внесення відповідних змін до ст. 19 Конституції України.

Так, ст. 19 Конституції України [6] винятково в частині щодо органів місцевого самоврядування доцільно змінити та доповнити таким чином: «органам місцевого самоврядування гарантується право всі свої справи регулювати самостійно в рамках закону та під власну відповідальність». Зазначені зміни нівелювали б догматичний підхід до сприйняття теоретичних основ місцевого самоврядування та відсутність узагальненої інформації щодо досвіду гібридних моделей діяльності органів місцевого самоврядування. Більше того, такі зміни доцільні і з огляду на відсутність ґрунтовних теоретичних напрацювань у частині можливості поєднання та вдалої практичної взаємодії принципу правосуб'єктності «*contra vires*» з дуалістичною моделлю місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батан Ю. Д. До питання про конституціоналізм як превентивний механізм права. Конституція України в контексті сучасних конституційних парадигм (Х Тодиківські читання): зб. тез наук. доп. і повідомлень Міжнар. наук. конф. (м. Харків, 27-28 жовтня 2017); за заг. ред. А. П. Гетьмана. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків: Права людини, 2017. С. 39-40.
2. Георгієвський Ю. В. Конституційно-правова природа компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 70-74. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Chkur_2014_2_17 (дата звернення: 07.10.2019).
3. Баймуратов М. М. Децентралізація повноважень публічної влади в Польщі як засіб формування компетенції місцевого самоврядування: досвід для України. *Вісник Маріупольського державного університету*. 2014. Вип. 7. С. 138-147. Серія: Право. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Vmdu_pr_2014_7_18 (дата звернення: 07.10.2019).
4. Васильєв Є. О. Компетенція органів місцевого самоврядування у сфері зовнішньоекономічної діяльності. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 4. С. 14-20. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nzizvru_2016_4_4 (дата звернення: 07.10.2019).

5. Орзих М. Ф. Избранные труды: юбилейное издание к 90-летию со дня рождения/ сост.: А. Р. Крусян, А. А. Езеров. Одесса, 2015. 568 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8476/Orzikh%20Izbranniy%20trudy.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (дата звернення: 25.08.2019).
6. Конституція України: станом на 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print> (дата звернення: 25.08.2019).
7. Любченко П. М. Компетенція місцевого самоврядування: організаційно-правові питання реалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 1998. 13 с.
8. Крусян А. Р. Конституционные принципы взаимодействия местных органов исполнительной власти и органов местного самоуправления в Украине. *Актуальні проблеми держави та права*: зб. наук. праць. Вип. 6. Ч. 1. Одеса, 1999. С. 157-165.
9. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland: vom 23.05.1949 j. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html> (дата звернення: 25.08.2019).
10. Eberhard Sch-A., Kommunalrecht, in: Ingo von Münch (Hrsg.), *Besonderes Verwaltungsrecht*, 7. Aufl., Berlin und New York, 1985. 117 s.
11. Reichsverfassung für das Kaiserthum Oesterreich vom 31.12.1851 j. URL: <http://www.verfassungen.at/at-18/verfassung49-i.htm> (дата звернення: 25.08.2019).
12. Verfassung des Freistaats Preußen vom 30.11.1920 j. URL: <http://www.documentarchiv.de/wr/1920/verfassung-preussen.html> (дата звернення: 25.08.2019).
13. Scheerbarth W. Gibt es weiterhin «Auftragsangelegenheiten» im Land Nordrhein-Westfalen? DVBL, 1953. S.261.
14. Maurer H. *Allgemeines Verwaltungsrecht*. 13. Auflage. München 2000, § 23 Rn. 8 ff.
15. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.08.2019).
16. World Bank Country and Lending Groups. *The world Bank*: URL: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519> (дата звернення: 25.08.2019).

Стаття надійшла до редакції 23.09.2019.

Ivantsova Z. «Contra vires» principle and dualistic model of local self-government.

Background. In examining the competence of local self-government bodies, it is first of all necessary to recognize the fact that there is no unambiguous, generally recognized understanding in the national legal science of whether local self-government bodies should be empowered to act independently in all cases, except for those directly prohibited by law.

The problem of combining the principle of legal personality «contra vires» with the dualistic model of local self-government is still unresolved, which actualizes the importance of such research.

Analysis of recent research and publications has shown that, despite the existence of some scientific advances, the important scientific and practical problem on combining the principle of «contra vires» with the dualistic model of local self-government remains unresolved.

The aim of the article is to investigate the competence of local governments in Ukraine and Germany, as well as the question of combining the principle of legal personality «contra vires» with a dualistic model of local self-government.

Materials and methods. The main method used in this article is to analyze and compare the competences of local governments in Ukraine and Germany. In addition, such methods as dialectical, hermeneutic, systemic, induction and deduction, formal-legal and others were used.

Results. *Competence at the level of rights, freedoms and legitimate interests is a component of legal personality. So, the competence of local governments demonstrates their degree of authority and determines how much autonomy a local government has. There is a scientific hypothesis that it is impossible and inappropriate to legislatively provide for an exhaustive and clear division of powers between local and executive authorities, given the two nuances (which are not exhaustive). It is suggested that, on the basis of the positive completion of the decentralization process, the improvement of community management practices and the deepening of professional development of personnel at the national level, the issue consideration should be given to moving away from the «ultra vires» principle in favor of «contra vires», which is prevalent in Europe.*

Conclusion. *The pace of decentralization reform should not be slowed down. As a consequence, in order to avoid the creation of a hybrid (combined and not tested in practice) model of activity of local self-government bodies, in which the principle of legal personality of the local self-government body will not correspond to the established model of local self-government, it should be amended accordingly to the article 19 of the Constitution of Ukraine.*

So, the article 19 of the Constitution of Ukraine, in the part concerning local self-government bodies, it is expedient to amend and supplement as follows: «local self-government bodies are guaranteed the right to regulate all their affairs independently within the framework of the law and under their own responsibility». These changes would offset the dogmatic approach to the perception of theoretical foundations of local self-government and the lack of generalized information on the experience of hybrid models of local self-government activity. Moreover, such changes are also appropriate in view of the lack of sound theoretical knowledge in terms of the possibility of combining and successfully interacting of the principle of legal personality «contra vires» with the dualistic model of local self-government.

Keywords: legal personality, competence, models of local self-government, decentralization and regionalism policy.

REFERENCES

1. Batan, Yu. D. (2017). Do pytannya pro konstytutsionalizm yak preventyvnyy mekhanizm prava. Konstytutsiya Ukrayiny v konteksti suchasnykh konstytutsiynykh paradyhm (X Todykiv's'ki chytannya) [To the question of constitutionalism as a preventive mechanism of law. The Constitution of Ukraine in the context of contemporary constitutional paradigms (X Todykiv Readings)]: zb. tez nauk. dop. i povidomlen' Mizhnar. nauk. konf. – collection of abstracts of scientific reports and messages of the International scientific conference (m. Kharkiv, 27-28 zhovtnya 2017). (pp. 39-40). A. P. Het'man (Ed.). Natsional'nyy yurydychny yuniversitytet imeni Yaroslava Mudroho. Kharkiv: TOV Prava lyudyny [in Ukrainian].
2. Heorhiyevs'kyy, Yu. V. (2014). Konstytutsiyno-pravova pryroda kompetentsiyi orhaniv derzhavnoyi vykonavchoyi vlady ta mistsevoho samovryaduvannya [The constitutional and legal nature of the competence of state executive bodies and local self-government]. *Chasopys Kyiv's'koho universytetu prava – Journal of the Kyiv University of Law*, 2, 70-74. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&_S21P03=FILA=&_S21STR=Chkup_2014_2_17 (data zvernennya: 07.10.2019) [in Ukrainian].
3. Baymuratov, M. M. (2014). Detsentralizatsiya povnovazhen' publichnoyi vlady v Pol'shchi yak zasib formuvannya kompetentsiyi mistsevoho samovryaduvannya: dosvid dlya Ukrayiny [Decentralization of public authorities in Poland as a means of forming local self-government competence: experience for Ukraine]. *Visnyk Mariupol's'koho derzhavnoho*

- universytetu – *Bulletin of Mariupol State University*. Is. 7. (pp. 138-147). Seriya: Pravo. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vmdu_pr_2014_7_18 (data zvernennya: 07.10.2019) [in Ukrainian].
4. Vasyly'ev, Ye. O. (2016). Kompetentsiya orhaniv mistsevoho samovryaduvannya u sferi zovnishn'oeconomichnoyi diyal'nosti [Competence of local self-government bodies in the sphere of foreign economic activity]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrayiny – Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 4, 14-20. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nzizvru_2016_4_4 (data zvernennya: 07.10.2019) [in Ukrainian].
 5. Orzykh, M. F. (2015). *Yzbrannye trudy: yubyleynoe yzdanye k 90-letyuu so dnya rozhdenyia [Selected works: anniversary edition on the 90th Birthday]*. A. R. Krusyan, A. A. Ezerov (состав.). Odessa. Retrieved from <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8476/Orzikh%20Izbranniy%20trudy.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (data zvernennya: 25.08.2019) [in Russian].
 6. Konstytutsiya Ukrayiny [Constitution of Ukraine]: № 254k/96-VR stanom na 28.06.1996. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print> (data zvernennya: 25.08.2019) [in Ukrainian].
 7. Lyubchenko, P. M. (1998). Kompetentsiya mistsevoho samovryaduvannya: orhanizatsiynopravovi pytannya realizatsiyi [Local government competence: organizational and legal issues of implementation]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
 8. Krusyan, A. R. (1999). Konstytutsyonnye pryntsypy vzaymodeystviya mestnykh orhanov yspolnytel'noy vlasty y orhanov mestnoho samoupravlenyia v Ukrayne [The constitutional principles of interaction of local Executive bodies and bodies of local self-government in Ukraine]. *Aktual'ni problemy derzhavy ta prava – Actual problems of the state and law*, 6. P. 1. (pp. 157-165) [in Russian].
 9. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland: vom 23.05.1949 j. Retrieved from <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html> (data zvernennya: 25.08.2019) [in Deutsch].
 10. Eberhard Sch-A. (1985). Kommunalrecht, in: Ingo von Münch (Hrsg.), *Besonderes Verwaltungsrecht*, 7. Aufl., Berlin und New York, 117 s. [in Deutsch].
 11. Reichsverfassung für das Kaiserthum Oesterreich vom 31.12.1851 j. Retrieved from <http://www.verfassungen.at/at-18/verfassung49-i.htm> (data zvernennya: 25.08.2019) [in Deutsch].
 12. Verfassung des Freistaats Preußen vom 30.11.1920 j. Retrieved from <http://www.documentarchiv.de/wr/1920/verfassung-preussen.html> (data zvernennya: 25.08.2019) [in Deutsch].
 13. Scheerbarth, W. (1953). Gibt es weiterhin «Auftragsangelegenheiten» im Land Nordrhein-Westfalen? DVBL [in Deutsch].
 14. Maurer, H. (2000). *Allgemeines Verwaltungsrecht*. 13. Auflage. München, § 23 Rn. 8 ff. [in Deutsch].
 15. Zakon Ukrainy Pro mistseve samovryaduvannya v Ukraini vid 21.05.1997 r. [The law of Ukraine on local self-government in Ukraine from 21.05.1997]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (data zvernennya: 25.08.2019) [in Ukrainian].
 16. World Bank Country and Lending Groups. The world Bank: Retrieved from <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519> (data zvernennya: 25.08.2019) [in English].